

MASAIMISJONÄR LEONHARD BLUMERI TEGEVUS AAFRIKAS

Toomas Pajula

Leonhard Woldemar Otto Blumer sündis 22. mail 1878. aastal Kuusalu kihelkonnas Kiiu koolimajas kohaliku kooliõpetaja esimese pojana. Blumerite suguvõsa oli pärit Lüganuse kihelkonnas asuvast Aidu külast, kus üks esivanematest juba 18. sajandi algul kõrtsi oli pidanud. Noor Leo (nagu teda lapsena kutsuti) oli väga usin õpilane nii küla- kui ka kihelkonnakoolis, mistõttu ta saadeti õppima Rakvere Linnakooli. Selle lõpetas ta 1895. aastal. Sooritanud samal aastal Rakveres algkooliõpetaja eksami, sai ta töökoha Varudi külas Viru-Nigula kihelkonnas, kus töötas 1901. aastani õpetajana. Varudi perioodil tekkis L. Blumeril suur huvi religioossete küsimuste vastu. See realiseerus mitme Eestis tuntud kirikuõpetaja (L. Pallon, J. Villberg, K. Malm, T. Hahn, R. Luther) õhutusel ja soovitusel õpingutega Leipzigi Misjoniseminaris.

1907. aastal, 29-aastase noormehena suunati L. Blumer Leipzigi Misjoniseltsi vahendusel tööle Saksa Ida-Aafrikasse Meru mäe jalamil asuvasse Arusha misjonijaama.

Meru mägi, kõrguselt kolmas Aafrikas (4567 m.), mille jalamil asub Arusha linn, on eurooplastele vähe tuntud. Alles 19. sajandi keskpaigas olid Londoni Misjoniühingu teenistuses olevad misjonärid L. Krapf ja J. Rebman oma reisil Kesk-Aafrikas avastanud Kilimanjaro mäe. Meru vulkaan asub sellest 90 km lääne pool. Tanganjikastki oli veel 19. sajandi lõpus suhteliselt vähe andmeid. Lõunaossa, Njassa järve piirkonda oli eurooplastest rännumehi varemgi sattunud, kuid kesk- ja põhjaosas olid valged inimesed käesoleva sajandi alguseski haruldased külalised.

Pärast Berliini konverentsi 1885. aastal, kui jaotati mõjupiirkonnad Aafrikas, algas misjonäride kiire tung ka Ida-Aafrikasse. Koos saksa tuntud kolonisti Karl Petersiga saabusid mehed mustades kuubedes — katoliiklikud mungad. Katoliiklased hõivasid misjonitööga suure piirkonna Lõuna-Tanganjikas ning liikusid aegamööda põhjasuunas.

Luterlased jõudsid esimese ristitud paganani 1891. aastal Tanganjika lõunaosas [1]. Põhjaosas alustasid nad misjonitööd 1893. aastal [2].

Arusha piirkond jäi misjonitööst veel mitu aastat puutumata. Alles 1896. aastal saadeti Leipzigi Misjoniseltsi vahendusel kaks Baltikumist pärit meest, Karl Segebrock Kuramaalt ja Evald Ovir Eestimaalt Meru mäe jalamile masaide asualal misjonivõimaluste üle maad kuulama. Oktoobri lõpus jõudsid mehed Arusha piirkonda. Juba esimesel päeval jõuti kohtuda kohaliku suguharu pealikuga, kuid ilmselt midagi nende juures masaidele ei meeldinud, sest misjonäridele tungiti öösel kallale ja nad tapeti oma telgis rohkete odatorgetega [3].

Evald Ovir oli pärit Jõelähtmelt. Pärast õpinguid Leipzigi Misjoniseminaris oli ta tulnud tööle Ida-Aafrikasse. Siin tegeles ta misjonitööga Keenia lõunaosas, samuti kogus andmeid galla keele kohta [4]. E. Oviri ja K. Segebrocki haud Tansaania Akeris on praegu väga hästi hoolitsetud ja kristlaste jaoks püha koht [5].

Arusha piirkond on asustatud masai keelt kõnelevate hõimudega. Masai keel kuulub niiluse keelkonda. Selle keelkonna põhiline levikuala on Niiluse kesk- ja ülemjooks. Masai keel erineb teistest Ida-Aafrikas kõneldavatest keeltest. Põhiline osa Tanganjika elanikest kõneleb bantu keelkonda kuuluvat kiswahilit.

Masaid erinevad bantu hõimudest tugevasti ka oma välimuse poolest. Nad on pikakasvulised, sihvakad. Nende huuled on kitsad. Nina, mis keskaafriklastel on tavapäraselt lai, on masaidel kitsas. Masaid olid sajandivahetusel tuntud oma sõjakuse poolest. Ka praegu olevat neid väga raske võõrutada traditsioonilistest, kuid keskkonnale ohtlikest tavadest. Näiteks on masaid veendunud, et kõik loomad siin päikese all on nende omad. Neid võivad kasutada küll ka teised, kuid kui masail peaks vaja olema, võib ta igal ajal oma looma ära viia. Siit arvamus, et masaid käivad loomi röövimas. Masaid aga võtavad vaid neile traditsiooniliselt kuuluvat [6].

Masaid elavad patriarhaalses kogukonnas. Peamiseks tegevusalaks on karjakasvatus. Kõik 14–25-aastased noormehed on sõjamehed, kes elavad omaette kraalides ja kelle peamiseks tegevusalaks on sõjalised harjutused. Masaide elamud on nagu überpööratud korv, mis on sõnnikuga

kaetud ja päikese käes kuivatatud. Elamud on väga madalad, mistõttu neis saab ainult magada. Arusha piirkonna kliima on soodne taimikasvatuseks. Nii on Meru mäe ümbruse masaid muutunud aegade jooksul paikseks, samal ajal kui stepi-masaid on rändrahvas [7].

L. Blumer, keda on peetud parimaks masai usundi tundjaks, kirjutab, et on masaide põlvnemise uurimisel jõudnud ajajärku ligi 450 aastat tagasi. Siis olevat elanud esivanem l'engai Naroki, kelle nime järgi masaid ka praegu oma Meru mäe otsas elavat jumalat nimetavad [8]. Nii masaide usundilugu kui ka kumbed on väga huvitavad, mistõttu vajavad eraldi käsitlust, et neid õigesti mõista.

Misjonitöö masaide hulgas oli väga raske, sest tavad olid hõimuliikmete seas väga tugevasti juurdunud. Tänapäevalgi elab suur osa masaisid oma traditsioonilist rändrahvaelu Masai stepis.

Kui L. Blumer 1907. aastal Arushasse jõudis, oli seal neli aastat töötanud misjonär H. Fokken suutnud ristida ainult ühe masai neiu. Seda oli võrreldes teiste misjonijaamadega muidugi vähe. Üldjoontes läks kristlik misjonitöö Ida-Aafrikas siiski suhteliselt edukalt. Järgnev tabel on koostatud Leipzigi Misjoniseltsi töö tulemuste kohta Ida-Aafrikas aastatest 1903–1936 [9].

Aasta	Misjonijaamu	Misjonäre	Misjonijabilisi	Koguduse liikmeid	Koole	Õpilasi
1903	6	17	–	254	20	1695
1913	14	24	152	3663	97	8583
1936	16	23	417	30456	160	12562

Misjonijabiliste all on siin mõeldud mustanahalisi kristlasi.

Veel teinegi tabel iseloomustab luterliku misjoni tegevust Ida-Aafrikas [10].

Aasta	Misjonäre ja misjonijõudesid	Koguduse liikmeid
1	2	2
1914	33	3663
1915	27	4125
1916	18	5133
1917	15	?
1918	11	5143
1919	2	5559

1	2	3
1920	2	?
1921	2	6060
1922	4	?
1923	2	6538
1924	6	8142
1925	10	9285

Ainukesed misjonärid, kes 1919–1923 töötasid Ida-Aafrikas, olid eestlased Leonhard Blumer ja Aleksander Eisenschmidt. Teised misjonärid kui Saksa riigi kodanikud oli Inglise valitsus I maailmasõja järel välja saatnud.

Meru mäe ümbruse koolid

Koolide asutamisel pidid misjonärid olema väga ettevaatlikud. Kool oli organ, mis surus looduslapse talle harjumatusesse raamidesse. Seesugusele vabaduse piiramisele oli masaide hulgas suur vastuseis.

Algul tekkisid väga omapärased koolid — kostikoolid (*Kostschule*). Need kujunesid kogu Ida-Aafrika misjonialal. Esimene kostikool asutati 1911. aastal, kui tütarlaps nimega Djidji päästeti surmast ja raviti halastajaõdede poolt terveks. Eelkõige said kostikoolid just tütarlaste varjupaikadeks. Koolis hoolitseti puhtuse eest. Vähesel määral õpetati ka kirjaoskust (võrdlemisi algelisel tasemel). Kui misjonäri nooruke abikaasa Berta Hacker-Blumer jõudis 1910. aastal Arushasse, oligi tema see, kes suurema osa oma jõust ja ajast masaide kostikoolile pühendas. Kostikoolis nõuti lastelt elementaarsel tasemel kristlike usukommete täitmist. Kostikoolide ülalpidamine nõudis küllaltki suuri kulutusi ning selleks püüdis Leonhard Blumer kaasata kodumaal elavaid eestlasi. Pärast L. Blumeri kodumaa-küllastust 1925. aastal hakkas Eesti Misjoniselts tema õhutusel regulaarselt raha koguma ja Aafrikasse saatma. Et sidemed veelgi tugevamad püsiksid, saatis L. Blumer igale Eestis selleks soovi avaldanud kogudusele ühe kostikoolis viibiva masai lapse pildi ja andmed ning see laps sai Eesti koguduse ülalpeetavaks. Esimesena kogus 1926. aastal 1500 marka Ambla kogudus ning Eesti Misjoniseltsi nõukogu esimees K. Kentmann saatis selle raha Aafrikasse [11]. Samasuguseid regulaarseid saadetisi läheta-

sid Aafrikasse kõik toetusi kogunud Eesti kogudused. Saadeti ka väiksemaid esemeid (suupillid, pildikesed jm.). 1930. aastal oli üksikisikuid ja kogudusi, kel oli Aafrikas oma kostilaps, seitseteist [12].

1. Viru-Jakobi Haruühing
2. Ambla kogudus
3. Eesti Misjoniselts Tallinnas
4. Rapla Misjonisõbrad
5. Jaani koguduse naisliige Tallinnas
6. Kuusalu kogudus
7. Harju-Jaani kogudus
8. Nissi kogudus
9. Lüganuse kogudus
10. Kuressaare Misjonisõbrad (Vaba kogudus)
11. Pärnu-Jakobi vendade selts
12. Risti kogudus
13. Lääne praostkond
14. Kihelkonna kogudus Saaremaal
15. M. Mikk Tallinnas
16. Jõhvi kogudus
17. Hageri kogudus

Eesti ajakirjanduses ilmus mitu pilalugu selle kohta, kuidas eestlased oma raha raiskavad. L. Blumer püüdis alati neile korrektselt ja väärrikalt vastata, nagu mitte märgates artiklite tigidat alatooni. "Esmaspäev" kirjutab: "... oma rahva hulgas vaeseid küll, neid vaja aidata." Ja edasi: "Võib-olla on paganlik looduslaps Jumalale rohkem meelega järgi kui vagatsev (silma kirjalikult) kristlane" [13]. Samas toob ajaleht siiski ära laulu "Ma tulen taevast ülevalt" masaikeelse teksti. Ka "Sakala" kurtis, et miks "meie peame teistele oma viimaseid veeringuid saatma" [14].

Taalisi repliike ilmus ajakirjanduses veel mitmel puhul. Eriti tuntav oli teistes maades töötavate misjonäride vastu seis. Nimetaks siin Martin Meedarit, kes töötas Soome Misjoniseltsi läkitatuna Hiinas. Ta kirjutab: "Ida-Aafrikat pole meil vaja toetada, kuna siis Leipzigi Misjoniseltsi tööd teeme. Juba reis sinna (Aafrikasse) maksab 120 000 marka, Harbiini aga ainult 46 000. Eestlastel on vaja ikka rohkem Soome Misjoniseltsi asju ajada" [15]. Kuna noores Eesti Vabariigis oli hea mängida saksa mõjude vastastel tunnetel, siis M. Meedar oma artiklitega ajakirjanduses vähendas kindlasti toetust, mis Arusha kostikoolile oleks võinud annetuste näol osaks saada.

Siiski jõuti Eestimaalt saadetud rahaga Aafrikas palju ära teha. Ajakirjas "Meie Kirik" oli eraldi rubriik "Arusha kostikooli asjus". Seal anti pidevalt aru kogutud summade suurusest ja kasutamise otstarbest. L. Blumer teatas sendi täpsusega, kuhu raha kulutati. Ta hoolitses ka tagasiside eest. Mitmel korral laskis ta Arusha koguduseliikmetel kirjutada Eestimaale tänukirju. Tavaliselt avaldati need kirjad ka ajakirjanduses ja mõjusid kindlasti positiivselt edasisele tegevusele [16]. Kogutud summad olid võrdlemisi suured, nagu näha ka järgnevast tabelist [17].

Aasta	Summa (1 kroon = 100 marka)
1926	25 920 marka
1927	16 500 marka
1928	31 560 marka
1930 (1.07.–31.12.)	310 Kr. 95 senti
1933/34	210 Kr. 10 senti
1934/35	494 Kr. 84 senti
1936/37	944 Kr. 10 senti
1937/38	621 Kr. 05 senti

L. Blumer kirjutas kostikoolide kohta: "Õpilased peavad tööd tegema. Põhiliselt ehitustööd ja puude istutamine. Selle eest saavad nad süüa ja riidet. Öhtul ja öösel ei tohi nad paganatega ümber hulkuda. Tütarlaste kristlasteks saamisel on viha paganate seas praegugi ülisuur, sest tütarlaps on varandus, mille eest mees eluaeg isale maksab. Mehed ise luusivad ringi, joovad õlut, käivad tantsupidudel, peavad koosolekuid, kõnesid, lasevad ennast naistest sööta ja peksavad naist. Naine peab kõik tööd tegema. Ühel paganapealikul on 30 naist.

[...] Abikaasa õpetab tüdrukutele puhtust ja korda. Vett ja seepi ei armastata. Seljas loomanahad, mis rasvaga pehmeks on tehtud. Ümber keha vasktraadid, mis mehi surma eest hoiavad.

Meile heidetakse ette, et me lapsi eurooplasteks teeme. Tühi jutt. Mustuse, korratuse ja roppuse kõrvaldamine ei ole veel kellegi võõrutamine rahvusest. Me püüame kõiki kombeid ja rahvust alal hoida, mis ristiusu vastu ei ole. Teame ise ka, et meie töös palju vigu veel on" [18].

Otseku oma töö õigustamiseks laskis L. Blumer avaldada eesti lastele kiriklikus ajakirjas pildi Arusha kostikoolist. Pilt jätab väga meeldiva mulje valgetes särkides neegrilastest [19].

1931. aastal lõpetasid kostikoolid oma töö ja 1. jaanuarist 1932 moodustati kristlikud varjupaigad, "kus tagakiusatud tüdrukud peituda võisid" [20]. Ilmselt seisnes erinevus just sõnas *kristlik*, kuna nüüd võeti varjupaika ainult neid, kes olid ristitud.

Peale Arusha misjonijaamas asunud kostikooli püüdis L. Blumer ümberkaudsetes külades asutada koole elementaarse kirjaoskuse omandamiseks. Nende avamise esimeseks eelduseks oli kooliõpetajate olemasolu.

Oma tegevuse esimestest päevadest peale püüdis misjonär asutada õpetajate seminari. Alguses kasutati külakoolides küll Marangu õpetajate seminarist tulnud suaheeli keelt kõnelevaid õpetajaid, kuid see ei andnud tulemusi. Vajati ju ikkagi masai rahvusest ja masai keelt oskavaid õpetajaid. Leonhard Blumer asus esimeste masai rahvusest kristlaste seast kohe ka õpetajaid ette valmistama. 1927. aastal kirjutab L. Blumer, et on loodud 13 kooli, kus õpib ühtekokku 400 õpilast ning neid õpetab 16 õpetajat [21]. Nende esimeste masai koolide loomise võib julgelt eestlase L. Blumeri arvele kirjutada. Õpetajate töö hoidmisega oli suuri raskusi, kuna nende palk oli kolm korda väiksem kui riigiametnikul [22].

Koolide teket Saksa Ida-Aafrikas põhjalikult uurinud Saksa Demokraatliku Vabariigi teadlane W. Mehnert annab misjonäride loodud koolidele hävitava hinnangu, nimetades neid koloniaalvõimude tööriistaks, kus õpetati ainult jumalatsõna [23]. Hea on sellise väite peale lugeda L. Blumeri kirjeldust oma kontrollkäigust Arusha linnakooli. Sellest selgub, et õpilased õppisid kirjutamist, lugemist, tegelesid peastarvutamise ja kuni sajani, suuremaid numbreid pidid oskama paberil rehendada. "Erilist rõõmu valmistas mulle lõpuks viimane pooltund, mis geograafia oli. Üks õpilane tõusis püsti, vaatas otse ette ja luges ette ligikaudsed Tanganjika territooriumi piirid, kuna samal ajal üks teine seina ääres kaardilt seda kõike näitas. Siis tulid teised kaks ette, kes samal viisil 22 Tanganjika territooriumi piirkonda ära näitasid. Edasi näitasid nad ära järved, jõed ja mäed ning lõpuks läksid Arusha piirkonna juurde, kus ka kõik ojad ja kingud üles loeti. Kõik klappis väga hästi" [24].

Loomulikult oli misjonäride asutatud koolide õppeplaan seotud usuõpetusega. Huvitav on märkida, et sajandialguse Tanganjikas oli tüdrukutel võimalik õppida ainult misjonikoolis. Riiklik süsteem pidas tüdrukute õpetamist raha raiskamiseks [25].

Raskusi oli ka sobivate kooliruumidega. Suuremaks põhjuseks vast see, et kohalikust materjalist (puust ja banaanikoortest) ehitatud hooned sõid termiidid viie–kuue aasta jooksul ära. Koolides laudu ei olnud, pinkideks kasutati puutüvesid. Olukord oli veidi parem Arusha misjonijaamas, kuna seal sai L. Blumer ise asju rohkem suunata. Misjonijaamas õppis kolmes klassis kokku 140 õpilast ja nende jaoks oli kolm kooliõpetajat [26]. Siingi lasus pearaskus L. Blumeril. Samas oli ju vaja pidevalt tõsta ka seniste õpetajate teadmisi ning valmistada ette uusi.

Esimesed masaikeelsed trükised

Masai keel oli juba alates misjonär L. Krapfi esimesest reisist Masai steppi (1849) äratanud Euroopa uurijate tähelepanu. L. Krapf andis oma koostatud sõnastiku keeleteadlase H. W. Ewaldi käsutusse, kes selle Euroopas kohe ka avaldas [27]. Kuid kaua aega ei olnud uurijate käsutuses masaikeelseid tekste. Alles A. Hollise raamat avas veidike seda maailma [28]. Hollis tõlkis mõned evangeeliumid masai keelde, kuid kuna ta tegi seda keerulises transkriptsioonis, jäid need tõlked tundmatuks ja kasutamata [29]. Neid tõlkeid ei käsitle ka O. Köhler oma eriuurimuses niiluse keelte kohta [30]. Ka L. Blumeriga koos töötanud misjonär H. Fokken avaldas väikese brošüüri masai väljendite ja saja tähtsama käibesõna kohta [31]. See oli mõeldud umbkeelsetele eurooplastele.

1935. aastal kirjutas L. Blumer uhkusega, et masai keele jaoks on loodud viis kirjaväsi, kuid ainult tema kirjaväsis on raamatuid trükitud ja lapsed õpivad nende järgi. Ta ka loetles need viis: 1. Fokkeni, 2. Blumeri, 3. Hollise, 4. Stanffacheri, 5. inglise [32].

Ilmselt jääbki Blumeri kirjaväsi kasutusele, sest 1962. aastal uuesti trükitud masaikeelne katekismus on oma kirjapildilt enamvähem esimese trüki sarnane [33]. Kadunud

on ainult rohked diakriitilised märgid, mida L. Blumer palju kasutas.

Juba oma töö esimestel aastatel mõistis L. Blumer, kui vajalikud on masaidele omakeelsed trükised, mille abil kirjutama ja lugema õppida. Kohe esimeste masaikeelsete tõlgete juures puutus misjonär kokku tõsiasjaga, et loodusrahvastel on arenenud hästi küll praktiline keel, kuid abstraktsetel mõistetel puuduvad vasted. Nii puudus vaste sõnal *lootus*, *taeva* asemel kasutati *üleval* jne.

L. Blumer asus talle omase energiaga kirjutama õppe-materjale. "Päeval annan õpetust ja on mitmesugused välimised tööd, õhtul ja öösel panen tekste ümber masai keelde" [34]. Suure hooga alanud tõlketööd jäävad ootamatult takerduma 1914. aastal puhkenud I maailmasõja tõttu. Vaatamata trükivõimaluste puudumisele püüdis misjonär siiski nii palju kui võimalik raamatute koostamisega tegelda. Pärast maailmasõja lõppu, kui olud paranesid, tuli trükikojast ridamisi masaikeelseid trükiseid. Esimesena valmisid mõned masaikeelsed kalendrid. Neile järgnesid aga juba suuremahulised ettevõtmised: aabitsa ja katekismuse masai keeles väljaandmine.

Leonhard Blumeri koostatud aabitsas on 51 lehekülge masaikeelset teksti ilma teistkeelse seletuseta. Aluseks on võetud ladina tähestik. 29 tähe hulka kuuluvad \underline{e} ja \underline{o} (pikk *e* ja *o*); \acute{o} ; \grave{n} ; \acute{n} (tugevasti rõhutatud *n*); \underline{r} (kaksik-*r*); \acute{s} . Tekstis on rohkemgi diakriitilisi märke, hilisemates trükistes on L. Blumer paljudest neist loobunud. Tuleb siiski aru saada, et tegu on aabitsaga ja ilmselt õppimise kergendamiseks on L. Blumer kasutanud niipalju erisuguseid märke häälikute rõhutamiseks. L. Blumer eristab kinniseid vokaale (\bar{a} , \bar{o} , \bar{e} , \bar{u}) ja toob eraldi esile poolvokaalid (\acute{i} , \acute{u} , \acute{e} , \acute{o}). Ta kasutas kogu häälikulise mitmekesisuse edasiandmiseks isegi kahekordseid diakriitilisi märke.

L. Blumeri aabits ilmus 1926. aastal Leipzигis. Aabits on rohkete illustratsioonidega, mille autoriks on keegi sõber Leipzигist. Omapärane on aabitsas leiduv pärisnimede, sealhulgas kohanimede loend. Masai lapsed õppisid kirjutama selliseid nimetusi nagu *Estonia*, *Poltava*, *Reval*, *Russia*, *Wilna*, *Wolga*. Loendis leidub ka Evald Oviri nimi.

Aabits algab täishäälikute loeteluga, siis loetakse üles kaashäälikud. Esimene osa lõpeb masai tähestikuga, mõne

kirjavahemärkide vajadust põhjendava näidise ja arvsõnade loeteluga.

Järgmine osa koosneb 28 lühikesest lugemispalast. Enamuses on need lookesed loodusest ja loomadest. Usuga on mingil määral seotud ainult paar palakest. Leipzigi sõber on suutnud raamatu hästi illustreerida, nii et see on huviga vaadeldav ka praegu. Kujutatud on köplad, noad, mõõgad, puuanumad, loomade pead [35]. Blumeri aabits ei ole vaimulik raamat, vaid rohkem maateaduslik looduslugu. Selle aabitsaga kirjutas Leonhard Blumer ennast kindlalt Aafrika kultuuriloesse.

Pärast aabitsa ilmumist anti samal aastal trükki veel katekismus, kuid raha puudumisel valmis see lõplikult alles 1929. aastal [36]. Blumer märgib: "... katekismuse panin ma ümber eestikeelse Kõrberi oma, koos tema küsimiste ja laulusalmidega" [37]. Kohe järgnes ka lauluraamat, mis trükiti suuremalt jaolt Eestis kogutud rahaga [38]. Alles pärast Ida-Aafrikast lahkumist õnnestus Blumeril trükkida ka masaikeelsed piiblilood [39]. Kahjuks ei ole neid senini Eestimaa arhiivides ega muuseumides olemas, kuigi L. Blumer neid Eestisse oma tuttavatele saatis.

Töö kogudustega

Loomulikult oli (ja L. Blumer pidas ka ise) misjonäri tähtsaimaks tegevuseks tööd kogudusega.

Arusha misjonijaam asutati 1904. aastal. Selle kohta on misjonijaama päeviku esimesel leheküljel kirjutatud:

"Meie algasime Jumala Isa, Poja ja Püha Vaimu nimel. Eelmise aasta detsembris oli härra direktori juhatusel konverents toimunud, kus oli otsustatud asutada 2 uut jaama: üks Lõuna-Pares ja teine Arushas. Täna, esmaspäeval, 20. juunil 1904 saabusime me kõigevägevama kaitse all Arushasse. Vabahärra von Reitzenstein, siinse sõjaväejaama ülem, võttis meid väga sõbralikult vastu, kostitas lõunasöögiga ja sõidutas härjavankril uuele tööpõllule. Hiljem saatis pealik Sabaia meile künatäie maisijahu ja kaks kimpu banaane söögiks. Issand Jumal, kes sa meid siia oled saatnud, anna meile nõrkadele jõudu, et võiksime oma tööd teha paljude õnnistuseks.

Alla kirjutanud: C. Luckin (misjonitööline),
H. A. Fokken. ev.- lut. misjonär" [40].

Carl Luckin oli pärit Valgamaalt, kus ta isa oli Karulas metsavaht. C. Luckinil ei õnnestunud vähese hariduse ja halva keeleoskuse tõttu pääseda Leipzigi misjonikooli. Küll aga saadeti C. Luckin pärast tislormeistri kursuste lõpetamist Saksamaal Leipzigi Misjoniseltsi vahendusel 1900. aastal Ida-Aafrikasse. C. Luckin töötas mitmes misjonijaamas ehitusmeistrina. Algul aasta Jimbas, seejärel augustist 1901 Mulango misjoniasutuses ning 1902. aasta veebruarist Moshis, 1904. aasta veebruarist juunini Sonjas ja seejärel Arusha misjonijaamas. Arushas aitas C. Luckin ehitada esimesed hädavajalikud hooned. 1906. aastal saadeti ta aga juba Mambasse kirikut ehitama [41]. Kaudsetel andmetel on teada, et C. Luckin sõitis pärast puhkust Euroopas 1909–1910 tagasi Aafrikasse. Tema edasine ja kindlasti huvitav tegevus misjoniabilisena Aafrikas alles ootab uurijaid.

Mitmed missioloogid, kes on käsitlenud misjoni ajalugu, on nimetanud masai misjoni üheks raskeimaks. Need raskused, millega L. Blumer füüsiliselt kokku puutus (kliima, oht öösel liikuda jm.), olid kahtlemata väiksemad kui vaimsed raskused. Eelkõige tuleb pöörata tähelepanu Euroopa kristlaste ja Aafrika paganate kultuuride täielikule erinevusele. Vaatamata sellele, et L. Blumer sai masai keele selgeks kuue kuuga, ei õnnestunud tal niipea võita arushalaste usaldust. Ühes oma kirjas Eestimaale kirjutab L. Blumer, kui raske on neegrile selgeks teha, et Jumal on valge nahavärvusega. Arusha inimese meelest sai olla hea ainult must Jumal. Valged olid seni toonud ainult hädasid. Järelikult, kui Jumal on olemas ja ta on hea, siis peab ta olema must kui neeger [42].

Koguduseliikmete juurdekasv oli väga aeglane. Põhikirjajärgne täiskogudus õnnestus moodustada alles 1919. aastal, kui Arushas oli kakskümmend leeritatud meeskristlast. Seni tehti ka loomulikult tööd nagu kogudus, aga vastavalt kiriku põhikirjale ei olnud väiksemal kogudusel õigust kõiki kiriklikke ametiposte moodustada [43]. Tegelikult oli koguduses ligi 100 inimest, aga need olid naised.

Suurem läbimurre masai misjonis toimus 1923. aastal, kui Euroopast saabusid tagasi sõja ajal interneeritud saksa rahvusest misjonärid. Olid ju L. Blumer ja A. Eisenschmidt

kogu I maailmasõja aegsel perioodil olnud ainukesed misjonärid Ida-Aafrikas. 1930. aastal, kui L. Blumer lõpetas oma misjonitegevuse Aafrikas, oli Arusha koguduses juba 500 liiget [44].

Üheks koguduste kasvu põhjuseks oli kindlasti Inglise valitsuse erinev suhtumine kohalikesse omavalitsusorganitesse, võrreldes Saksa valitsusega. Inglise valitsesid oma asumaid nõ. kaudsel teel: kohalikud valitsemisorganid koosnesid põhiliselt ka kohalikest inimestest. Loomulikult nõudis see palju kirjaoskajaid. See omakorda aga tekitas tungi koolidesse. Nüüd alles ilmnes misjonäride aastatepikkuse kannatliku töö vili. Misjonärid olid jõudnud luua koolide võrgu enamvähem üle kogu Saksa Ida-Aafrika. Nendes koolides oli aga peamiseks õppeaineks usuõpetus, mis vormis enamiku õpilasi käituma käsuõpetuse kohaselt.

Kristlased olid kindlalt eelistatud nii riigiametites kui ka kohalikes ettevõtetes, kus vajati kombekaid inimesi. Muidugi sai kooliharidust mürdosa rahvastikust, kuid algus hilisemaks arenguks oli tehtud. Suur läbimurre tuli siiski alles riikliku iseseisvuse perioodil. Tanganjika vabanemisel koloniaalsest sõltuvusest 1960. aastatel oli siiski 95 % rahvastikust kirjaoskamatud [45].

Sisuliselt olid koloniaalvõimud koolide väljaarendamise jätnudki misjonäride teha. Seda näitab ka statistika: 1947. aastal oli Tanganjikas 40 riiklikku kooli, 219 kohalikule administratsioonile alluvat kooli, 294 kristlikku misjonikooli ja 3850 misjonidele kuuluvat algkooli [46]. Need koolid said tulevaste kristlike koguduste taimelavadeks.

Üheks segavaks asjaoluks misjonitöös olid kohalike suguharude sajanditepikkused traditsioonid ja kombed.

Suurimaks raskuseks olid initsiatsiooniga seotud probleemid, mis enamikul Aafrika suguharudel on seotud füüsiliste kannatuste tekitamisega. Masaidel seisneb see raskes operatsioonis suguorganite juures noorukite täiskasvanuks saamisel [47]. Nendest tavadest pole loobutud tänapäevalgi [48].

Omaette peatükiks Leonhard Blumeri tegevuses misjonärina oli misjoni alustamine stepimasaide hulgas. Ettevalmistusi selleks tegi ta väga põhjalikult. 1928. aastal tegi ta oma esimese reisi Masai steppi [49].

L. Blumerit kui masai keele oskajat valget tunti tollases Masai stepis hästi. Kõikjal, kus L. Blumer oma peatused tegi,

kogunes mõne tunni jooksul suur rahvahulk. Kaksikümmend kaks Aafrikas veedetud aastat olid L. Blumerist teinud võrdlemisi legendaarse kuju. Esimesel reisil sõitis L. Blumer 200 kilomeetrit Arushast lõuna poole Navererasse. Oma reisi-päevikus kirjutab L. Blumer, et ka enne teda olid sealkandis misjonärid liikunud, kuid need olid keeleoskamatusse tõttu minema kihutatud. Tegemist oli olnud katoliiklastega. L. Blumer saavutas oma reisil kohalikega väga hea kontakti. Eriti vast ka seetõttu, et ta väga palju oma ajast kulutas haigete ravitsemisele. 30. juunil 1928 pidas L. Blumer esimese jumalateenistuse Masai stepis. Nagu juba märgitud, oli rahvast kogunenud palju, kuna taheti näha valget, kes on võimeline kõnelema masai keelt. L. Blumer nimetab ise seda situatsiooni väga huvitavaks, kuna stepielanikud seda lihtsalt ei suutnud uskuda [50].

Samal aastal tegi L. Blumer ka oma teise reisi Masai steppi [51], Meru mäest põhja poole. Lõpuks valiti välja ka uus misjonijaama koht stepis — Engaruka. Nendel reisidel pani L. Blumer väga suurt rõhku arstiabi andmisele. Teisel reisil oli kaasas misjoniarst. Teise reisi üks huvitavamaid ja tähtsamaid kohtumisi oli vestlus ülemnõid Mbeya'ga. L. Blumer nimetas teda masai rahva poliitiliseks juhiks ja peaks. Mõlemad olid teineteisest palju kuulnud, kuid senini vältinud kohtumist. Kahjustas ju kristlik misjonitöö kohalike nõidade huve. Nendel reisidel nägi L. Blumer esmakordselt krokodilli, kaelkirjakut, lõvi ja teisi savanniloomi.

Ka 1929. aastal sooritas L. Blumer kaks reisi Masai steppi. Ühel neist oli teadlasena kaasas Dr. Künert. Viimane püüdis korraldada sotsioloogilist küsitlust masaide sündimuse ja suremuse kohta, kuid tal ei õnnestunud saada mingisuguseid andmeid, kuna masaid suhtusid seesugusesse küsitlusesse suure eelarvamusega. Teisel reisil oli kaasas ka teine eestlasest misjonär Ida-Aafrikas Aleksander Eisenschmidt. L. Blumer on oma kirjutistes väga vähe rääkinud jahist, ometigi laskis ta sellel reisil toiduks mitu lindu. Linnujaht vajas siiski mingeid eelnevaid kogemusi. A. Eisenschmidt tappis mitu antiloopt ja haavas ühte lõvi [52]. L. Blumeri tegevust pioneermisjonärina Masai stepis on tunnustavalt märgitud mitmes misjoni ajalugu käsitlevas väljaandes.

Leonhard Blumer lahkus Aafrikast 1930. aastal ning töötas kuni oma surmani 1938. aastal sisemisjonärina Saksa-

maal, Poolas ja Eestis. L. Blumer suri 22. augustil 1938 Kuressaares ning on maetud Tallinnasse Rahumäe kalmistule. Hauakivi on mustast marmorist, lihtsa väljanägemisega, kandes pealdist:

LEONHARD BLUMER 1878–1938

õpetaja ja misjonär, masai kirjakeele rajaja

... mina ei kustuta tema nime eluraamatust ... ILM. 3. 5.

ALLIKAD. KIRJANDUS

1. **P. Fleisch.** Hundert Jahre lutherischer Mission. Leipzig, 1936. S. 239.
2. Samas. Lk. 265.
3. LMA (Leipzigi Misjoniseltsi arhiiv): Evald Ovir; Karl Segebrock (Akte).
4. **L. Blumer.** Kahel päeval veretunnistajate haul Meeru mäe ääres, Ida-Aafrikas // Meie Kirik. 1924. Nr. 4. Lk. 30.
5. Autori vestlus Marangu (Tansaania) Teoloogilise Kõrgkooli rektori Dr. Hance Mwakabanaga Baieri Misjoniseltsis 27. aprillil 1991. aastal.
6. Tepilit ole Saitoti. Maasai. New York, 1881.
7. Народы Африки. Москва, 1954.
8. **L. Blumer.** Streiflichter auf Religion und religiöses Leben der Aruschaleute // Ev, – Luth. Missionsblatt. 1927. S. 75.
9. **N.–P. Moritzen.** Werkzeug Gottes in der Welt. Erlangen, 1986. S. 35.
10. Samas. Lk. 42.
11. Üleskutse misjonisõpradele // Meie Kirik. 1926. Nr. 12. Lk. 326.
12. Jeesuse Jälgedel. 1930. Nr. 1. Lk. 12.
13. 19 murjanit Eesti hoole all // Esmaspäev 1930. 24. märts.
14. Sakala. 1933. 16. juuli.
15. Kirikupäevalt // Meie Kirik. 1928. Nr. 7. Lk. 159.
16. Immanuel, Lokokorduaki poeg tänab eestlasi suupillide ja piltide eest // Eesti Kirik. 1926. Lk. 326.
17. Meie Kirik. 1926. Lk. 412; 1928. Lk. 206; Eesti M.S. Misjoni Lendleht. 1931; Meie Misjon. 1935, 1936, 1938.
18. **L. Blumer.** Kostikool ja tema otstarbe // Meie Kirik. 1927. Lk. 92.
19. Laste Kirik. 1927. Nr. 3.
20. **L. Blumer.** Arusha kostikooli lõpp ja varjupaiga algus // Meie Misjon. 1932. Lk. 68–71.
21. **L. Blumer.** Eben–Eser — siiaamaani // Meie Kirik. 1927. Lk. 301.

22. **L. Blumer.** Uus aeg meie Ida-Aafrika misjonipöllum // Meie Kirik. 1928. Lk. 78.
23. **W. Mehnert.** Schulpolitik im Dienste der Kolonialherrschaft des deutschen Imperialismus in Afrika (1884–1915). Leipzig, 1965; Zur Genesis und Funktion der "Regierungsschulen" in den Afrika-Kolonien des deutschen Imperialismus (1884–1914). Leipzig, 1967.
24. LMA: **L. Blumer.** Ein Tag in der Stadtschule Aruscha. 8.8.1929.
25. **K. F. Hirji.** Colonial Ideological Apparatuses in Tanganyika under the Germans: Tanzania under colonial rule/ Historical Association of Tanzania. S. 1., 1979. P. 211.
26. **L. Blumer.** Ühe väliskooli õnnistamine Arushas // Meie Kirik. 1928. Lk. 311.
27. **H.W. Ewald.** Ueber die Völker und Sprachen südlich von Aethiopien // Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. 1849. 1. Bd. S. 44.
28. **A.S. Hollis.** The Masai: Their Language and Folklore. Oxford, 1905.
29. **A. Dridzo.** Eesti Aafrika uurijaist // Keel ja Kirjandus. 1965. Nr. 11. Lk. 678.
30. **O. Köhler.** Geschichte der Erforschung der nilotischen Sprachen. Berlin, 1955.
31. **H. Fokken.** Spruchweisheit der Massai. Leipzig, 1944.
32. Meie Misjon. 1935. Lk. 19.
33. Luthern Church Aruscha. Nkikilikwanat o aleta t olbae le Katekismos kinit natisira L. Blumer. S. 1., 1962.
34. **L. Blumer.** Minu esimesed ristitud paganad Arushas // Misjoni Lendleht. 1912. Lk. 5.
35. **L. Blumer.** Engiterata engisoma t'engutuk o'larusa (Masai). Leipzig, 1926.
36. Katekismos Kinyi arasu Engitenenare o'lkristianoi natisira Dr. Martin Luther. Embonata: Rorei le Bibel lotagol ena kitenenare. Eitala t'engutuk o'larusa L. Blumer. Leipzig, 1926.
37. Önsa Lutterusse weikenne Katekismus ärraselletud 1529 – Ueste läbbivadetud, mitmes kohhas parrandatud ja teistkorda trükkitud. Kuressaare, 1865.
38. Singolioitin l'Engai t'engutuk o'larusa (o'lmasai). Vuga, 1928.
39. Lomon le Bibel. L'osotua musana o l'osotua ne'juk. Eitala L. Blumer. Vuga, 1929.
40. LMA: Aruscha Missionsstation 1904–1906: Tagebuch.
41. LMA: **Karl Luckin.** Missionsgehilfe.
42. Misjoni Lendleht. 1909. Lk. 24.

43. LMA: L. Blumer. 25-jähriges Bestehen der Missionsarbeit in Aruscha. Aruscha, 19. Juli 1929.
44. Samas.
45. Д.Б. Малышева. Религия и политика в странах Восточной Африки. Москва, 1974. С. 131.
46. The Transformation of East Africa. New York, 1966. P. 44.
47. B. Holas. Les dieux d'Afrique noire. Paris, 1968. P. 128.
48. Tepilit ole Saidoti. Maasai. New York, 1981.
49. LMA: L. Blumer. Beginn der Missionsarbeit im Masailande. Aruscha, 30. Juli 1929.
50. L. Blumer. Misjonitöö algus Maasai rahva keskel Ida-Aafrika rohtlaanes // Meie Kirik. 1929. Nr. 52. Lk. 411.
51. LMA: L. Blumer. Meine beiden letzten Reisen in das Masailand. Gütersloh in Westfalen 18. juli 1930.
52. L. Blumer. Minu viimased reisid Maasai maale // Meie Kirik. 1930. Nr. 28. Lk. 246.

MASAI-MISSIONARS LEONHARD BLUMERS TÄTIGKEIT IM AFRIKA

Toomas Pajula

Zusammenfassung

Im Jahre 1878 wurde Leonhard Blumer, der spätere Masai-Missionar in Estland geboren. Im Jahre 1907 reiste er über die Leipziger Mission nach Aruscha, Ostafrika, wo er bis 1930 tätig war.

L. Blumer lernte schnell die Masai-Sprache und Kiswahili, so daß er schon 1908 fließend in diesen sprachen Gottesdienste abhalten konnte. Um die Arbeit zu erleichtern und die Kinder lesen und schreiben zu lehren, schrieb er 1925 eine Masai-Fibel. Das war die erste Druckschrift, die Masai auch selbst benutzen konnten. Später gab er in Masai-Sprache noch den Katechismus, ein Gesangbuch, biblische Geschichten und das Neue Testament heraus. Auf seine Initiative hin wurden 14 Schulen und ein Lehrerseminar in der Aruscha-Region eingerichtet.

1927 begann L. Blumer zusammen mit einheimischen Evangelisten in der Masai-Steppe zu arbeiten. Mit seiner Frau Berta gründete er eine "Kostschule", die von estnischen Gemeinden finanziert wurde. L. Blumers Artikel "Streiflichter auf Religion und religiöses Leben der Aruschaleute" (1927) wird heute als ausgezeichnete Quelle der traditionellen Masai-Religion angesehen. Die estnischen Kirchenzeitungen veröffentlichten laufend seine ethnographisch geprägten Briefe aus Afrika.